

*І. В. Турський,
к. е. н., доцент кафедри економіки і фінансів,
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя*

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА — ПРІОРИТЕТ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*I. Turskyj,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Economics and Finance,
Ternopil National Technical University named after Ivan Puluj*

THE UKRAINIAN VECTOR OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT AS A PRIORITY OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті проаналізовано досвід регіонів України щодо створення моделей інклюзивного підприємництва. Узагальнено підходи вітчизняних вчених та практиків щодо типології та ідентифікації основних рис і функцій інклюзивного соціального підприємництва. Узагальнено світовий досвід соціального підприємництва та виявлено основні чинники, що перешкоджають активізації соціального підприємництва в Україні. Запропоновано напрями активізації регіонального розвитку на основі інклюзивного підприємництва.

Доведено, що методологічною проблемою є відсутність інструментарію емпіричного оцінювання процесів становлення та функціонування соціального підприємництва, відсутність методології статистичного оцінювання і спостереження цих економічних процесів. Дослідження потребує проблематика пов'язана з адаптацією ефективних моделей соціального підприємництва в регіонах України, що різняться між собою за рівнем розвитку соціально-гуманітарної сфери та рівнем економічного розвитку.

In the article, the experience of Ukrainian regions in creating models of inclusive entrepreneurship has been analyzed. The approaches of domestic scientists and practitioners, that are concerning typology and identification of the main features and functions of inclusive social entrepreneurship have been generalized. The global experience of social entrepreneurship was summarized and the main factors hindering the activation of social entrepreneurship in Ukraine have been identified. Areas of regional development activation of on the basis of inclusive entrepreneurship are offered.

It is proved that big methodological problem is the lack of tools for empirical evaluation of the formation and functioning processes of social entrepreneurship, the lack of a methodology for statistical evaluation and observation of these economic processes. A problem, related to the adaptation of effective models of social entrepreneurship in the regions of Ukraine, which differ in the level of development in the social and humanitarian sphere and the level of economic development, need to be deeply studied.

*Ключові слова: соціальне підприємство, бізнес-модель, інклюзія, регіональний розвиток, економічний розвиток.
Key words: social enterprise, business model, inclusiveness, regional development, economic development.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Повільне зростання та збільшення нерівності, поляризація доходів і можливостей характерні для багатьох країн світу, як і їх регіонів навіть для країн з розвинутою економікою. Стійке зростання регіонів сьогодні означає не лише збільшення ВВП країни, а й соціальну інтеграцію, забезпечення гідного життя та прогрес суспільства в цілому. Світ обирає інклюзивну модель зростання і розвитку. Добробут людини є центральним положенням регіональної, національної та міжнародної економічної політики більшості держав. Освіта, інфраструктура, етика, інвестиції, підприємництво і соціальний захист стали основними факторами створення нової регіональної економічної політики. Однак вони суттєво різняться для кожного регіону і країни.

На стале зростання, як і на гуманітарно-соціальний розвиток, впливають і національні особливості, зокрема культура, традиції, ментальність, сформовані суспільством пріоритети, моральні цінності тощо. Інклюзивне підприємництво відіграє найважливішу роль у активізації цих процесів, дає змогу реалізуватися соціально-економічному потенціалу продуктивних сил регіонів і країн на основі інклюзії всіх верств населення.

АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ

Інклюзивний розвиток досліджували у своїх працях

ряд зарубіжних науковців. Серед них Д. Асмоглоу, Дж. Робінсон, Е. Райнет, С. Голандер, Р. Болінг, Дж. Подеста, З. Бедоса, Е. Дуффо. Вивченням впливу інклюзивного економічного зростання на соціально-економічний розвиток України займалися і вітчизняні дослідники, зокрема Т. Затонацька, С. Кожемякіна, І. Тараненко, А. Базилюк, Я. Барва.

Дослідженням проблем розвитку соціального підприємництва в Україні активно займаються ряд українських та зарубіжних вчених. Зокрема А. Андрущенко, В. Бібікова, І. Камінник, О. Кіреєва, К. Коваленко, Ю. Набатова, І. Рябець, А. Свинчук, О. Сотула, В. Удодова, В. Шаповал, З. Галушка тощо.

ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Завданням статті є узагальнення досвіду регіонів та країн у формуванні бізнес-моделей соціального підприємництва та визначення проблем та пріоритетів гуманізації регіонального економічного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Україна завжди вирізнялась серед інших держав своєю національною ідентичністю та її регіонів. Долучившись до інтеграційних процесів, вона визначила стратегію свого соціально-економічного розвитку як стратегію розвитку людської особистості та інтелектуаль-

ного потенціалу держави. Проте їй доводиться розвиватись не лише за умов глобалізації, інтеграції та популізму. В Україні за межею бідності живе 80% населення [1, с. 19].

Соціально-демографічну кризу в Україні вважають одним із основних викликів національній безпеці країни у гуманітарно-соціальній сфері. За останні десятиліття відбулась масова міграція українців за кордон з метою пошуку роботи та кращого життя. Протягом останніх років масово виїжджають висококваліфіковані спеціалісти та науковці, які знаходять гідну роботу в більш розвинених державах. Окрім того, постійно відбуваються втрати людського капіталу, в основному, молодого, працездатного населення, у результаті військових дій на сході країни. Ці чинники суттєво впливають на економічний, науковий, трудовий та інтелектуальний потенціал держави [2].

Більшість країн світу вже обрали гуманістичний вектор розвитку та інклюзивне економічне зростання, важливого значення набуває економіка знань [4, с. 79]. Сьогодні говорять про четверту індустріальну революцію та широке використання досягнень штучного інтелекту у всіх сферах людської діяльності, зокрема у виробництві.

Індустріальне суспільство трансформується в інтелектуальне, що спричинить значне вивільнення робочої сили. Інтелектуальний потенціал та інформаційні технології — це чи не єдина область, в якій ми можемо конкурувати з розвиненими країнами. Однак досягнення в галузі ІТ наша держава не поспішає впроваджувати у реалії.

Розвиток інклюзивної економіки означає заохочення значної кількості людей до участі в економічній діяльності. Для підприємців це надійний захист приватної власності, неупереджена система забезпечення прав та надання публічних послуг для створення конкурентного середовища, в якому можливий чесний обмін та домовленості. Це гарантія можливості відкрити новий бізнес і обирати свій кар'єрний шлях. Цю проблему вивчають також Український кооперативний альянс (УКА), Центр економічної демократії та Комітет ВРУ з питань промислової політики та підприємництва. Експерти та підприємці спільно розробляють конкретні шляхи підтримки кооперації та впровадження механізму ESOP (моделі співволодіння компанією її співробітниками) в Україні [4].

Моделі такого типу вперше випробувані на ринку у 2016 р. у високо розвинених країнах. Вони продемонстрували, що економічне зростання та соціальну інтеграцію можуть забезпечити нові ринкові моделі соціального підприємництва, які поєднують в собі постулати ринкового капіталізму з філантропією та меценатством, так необхідними для того, щоб зробити світ більш справедливим.

Для України сьогодні перехід від екстрактивної до інклюзивної економіки — це єдина можливість подолати величезну прірву між бідними та багатими, змінити сировинну економіку на економіку виробництва, позбутись шаленої допомоги міжнародних інституцій, розробити ефективну національну стратегію розвитку, досягти визнання у світі. Кооперація на сучасному етапі може стати дієвим інструментом поєднання умов капіталізму та соціальної політики. Сучасна Європа основою своєї цивілізаційної моделі обрала підприємництво та освіченість.

Сьогодні в Україні дуже мало людей, які прагнуть займатись бізнесом. Таку ситуацію можна пояснити недосконалістю законів стосовно підприємництва, відсутністю державної підтримки малого та середнього бізнесу та невмотивованістю працівників. Значна частка підприємців змушені використовувати "непрозорі схеми" та приховувати від своєї держави свої прибутки, щоб якось вижити у сучасних реаліях. Тіньова економіка в Україні у 2015 р. досягла кричущих масштабів — 47%, і

покращення ситуації в найближчий час не передбачається. За даними Державної фіскальної служби державний бюджет з податку на додану вартість втрачає від 2,5 до 3 млрд грн. щомісяця через тіньову економіку [6].

Ще однією катастрофічною проблемою для України є корупція. Останнім часом вона стала частиною ментальності окремих прошарків населення. Хабарі вважаються нормальним явищем, їх пропонують навіть за послуги, які входять в обов'язки чиновників. Згідно з даними Агентства Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID), основними причинами корупції в Україні є недосконала система правосуддя та надмірний, непрозорий контроль з боку уряду у поєднанні з бізнесполітичними зв'язками та слабкою громадянською позицією суспільства [7].

Інклюзивна економіка є одним із пріоритетів глобального розвитку до 2030 р. Україна може адаптувати його і до своїх умов, розвиваючи малий та середній бізнес та мотивуючи працівників до покращення результатів роботи підприємств. Інклюзивність економіки є реальною можливістю для України забезпечити економічне зростання та розвиток промисловості. Особливого значення в цьому аспекті набуває розробка комплексного дієвого законодавства у сфері підприємництва, оскільки на сьогодні практично відсутні фінансові механізми для його просування.

Україна може використати основні положення європейської моделі розвитку малого та середнього бізнесу, яка продемонструвала хороші результати у ряді країн і призвела до формування середнього класу.

Глобальна індустріалізація та урбанізація спричинили масову міграцію працездатного населення з вітчизняних сіл. Цю ситуацію можна змінити, запровадивши модель спільної власності робітників та інвесторів. Найняті працівники стануть співвласниками бізнесу, не вкладаючи власних коштів. ESOP є найпростішим шляхом впровадження інклюзивної економіки в Україні. Вона спричинить появу спільних інтересів елітарних верств та простого народу, розвиток бізнесу та держави загалом.

Кооперативна модель, яка позиціонує надання широким прав і забезпечення можливостей працівникам, що є співвласниками бізнесу, виявилась придатною для багатьох зарубіжних підприємств різних розмірів. Значний ефект вона продемонструвала у сільськогосподарській галузі, в промисловості, сфері надання послуг, у банківському та фінансовому секторах. Інклюзивність та соціалізація стали основними вимогами сучасного інноваційного виробництва та хай-тек економіки [4—7]. Застосування моделі ESOP в українських підприємствах може забезпечити подолання соціальної нерівності, зміцнення середнього класу та формування соціально-громадянського підприємства в регіонах України.

Одним із визначальних факторів забезпечення соціально-економічного розвитку держави є демографічний чинник, який характеризує якість забезпечення умов розвитку народонаселення. Результати досліджень стану демографічної ситуації в сучасній Україні свідчать про наявність глибокої демографічної кризи.

В Аналітичній доповіді, розробленій для Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році" зазначено, що розвиток кризових процесів у соціально-демографічній сфері України за останні роки характеризувався непередбачуваною інтенсивністю та набув катастрофічних масштабів, що спричинило формування суттєвих загроз соціальній безпеці країни [6].

За показниками соціально-економічного розвитку Україна наразі посідає далеко не топ-місця у світових рейтингах. Для забезпечення сталого розвитку їй сьогодні потрібно визначити основні орієнтири на найближчий період, серед яких чільне місце займають структурні зміни економіки. Питання забезпечення со-

ціально-економічного розвитку регіонів країни шляхом просування соціального підприємництва останнім часом стало актуальним і в Україні. Таку модель ведення бізнесу почали досліджувати ще на початку 2000-х. Однак на сьогодні ще не розроблено загальноприйнятних механізмів дії соціального підприємництва. Представники бізнесу не знають, як використати цей інструмент для розв'язання гострих соціальних проблем, а влада та суспільство не бачать його переваг.

Соціальне підприємництво — це бізнес, який, на відміну від традиційного, відкривають, зокрема, і для вирішення суспільних проблем. Український варіант ринкової економіки не є досконалим. Влада, традиційне підприємництво, особливо великі корпорації, прагнуть збільшення своїх прибутків і не мотивовані у вирішенні гострих суспільних питань. Соціальне підприємництво в Україні може стати механізмом соціалізації економіки та суспільства.

Благодійність вже охопила сферу харчування, продажі, вирішення проблеми твердих відходів тощо. Соціальне підприємництво стало бізнесом, основна ціль якого — вирішити основні соціальні проблеми. Зазвичай місією соціального підприємства є створення можливостей для самореалізації та фінансової самостійності малозабезпечених верств населення у депресивних регіонах, наприклад людей з особливими потребами [10].

Соціальний бізнес хоча б частково вирішує проблеми окремих категорій (людей з обмеженими можливостями, безробітних, груп ризику), зокрема у подоланні соціальної ізоляції. Такі підприємці пропонують нові, малопробудовані для традиційних підприємств, види сервісу, та креативні виробництва, тим самим вирішуючи замість держави важливі суспільні проблеми.

В умовах, що склались сьогодні в Україні, просування соціального підприємництва є надзвичайно актуальним. Однак, соціальний бізнес в Україні ще не став масовим, а ведення бізнесу в Україні є ризикованим — більше 70% новостворених підприємств банкрутують протягом першого ж року діяльності [11].

Більшість великих компаній давно віддають частку свого прибутку на задоволення суспільних потреб. Середні та малі підприємства скеровують своєю діяльністю на вирішення соціальних проблем місцевого та навіть загальноукраїнського рівнів. Кількість соціальних підприємств в Україні зростає. Така суспільно відповідальна комерція може вирішити нагальні соціальні проблеми та відродити національну економіку [4]. Однак, реальним підтвердженням просування соціального підприємництва в Україні стане кооперація соціальних підприємств для обміну досвідом і впливу на державну політику.

Соціальне підприємництво є відносно новою тенденцією в Україні. Сьогодні зареєстрували свою діяльність лише близько 50—100 соціальних підприємств, які працюють у цій сфері останні кілька років. Було введено кілька проектів, які підтримували іноземні донори з метою сприяння розвитку соціального підприємництва [10].

З юридичної точки зору в Україні не існує соціального підприємництва через відсутність законодавчої бази. Не розроблено нормативно-правове забезпечення та не проводились емпіричні дослідження діяльності соціальних підприємств, зокрема соціологічні опитування та статистичний аналіз, і зокрема в розрізі регіонів. Тому на сьогодні не відомі реальні масштаби діяльності цього сектора і його ключові особливості у різних регіонах. Виникають труднощі і при ідентифікації бізнес-моделей, які використовують соціальні підприємства (SE) у межах всієї країни. Сучасні науковці ще не прийшли до спільної думки стосовно типології існуючих моделей соціальних підприємств в Україні і зазвичай класифікують їх по різному [8—11].

Так, О. Сотула визначає три форми (моделі) соціального підприємництва в Україні [8]: некомерційна орга-

нізація, що працює в секторі своєї основної діяльності; некомерційна організація, яка використовує комерційну структуру для фінансування програм Організації за рахунок накопиченого доходу; юридична особа (підприємство для людей з особливими потребами), яка не сплачує податки, якщо більше 50% її співробітників складають люди з обмеженими фізичними або психічними можливостями.

Проте, ця класифікація не застосовна до визначення загальної моделі соціального підприємства в Україні, оскільки визначена лише для некомерційних організацій та юридичних осіб для людей з обмеженими фізичними можливостями.

Типологія соціальних підприємств Донбасу розроблена Департаментом міжнародного розвитку Великобританії у 2002 р. Вона передбачала чотири моделі майбутніх життєздатних соціальних підприємств в Україні, в залежності від виду суб'єкта підприємницької діяльності: комерційне підприємство, створене членами товариства в формі економічного союзу; комерційне підприємство, створене за допомогою неурядової організації (НУО), прибуток якої використовується для виконання цілей НУО; створене юридичною особою комерційне підприємство, більша частина прибутку якого реінвестується для соціальних цілей; перерозподіл прибутку контролюється представниками громадськості; комунальне (належить громаді) некомерційне об'єднання підприємств для досягнення соціальних, екологічних та етичних цілей.

Проте, ця класифікація не враховує одну потужну групу соціального підприємств в Україні, а саме неурядові та благодійні організації, які діють без створення комерційного підприємства на основі приватної (некомунальної) власності.

Окремі вчені використовують організаційно-правові форми соціальних підприємств в якості критеріїв класифікації для визначення моделей соціального підприємства. На такій основі виділяють дві основні групи соціальних підприємств: моделі часів комуністичного режиму та моделі, які виникли після переходу до ринкової економіки.

Більшість організацій, зареєстрованих в Україні як соціальні підприємці, мають одну з трьох організаційно-правових форм: індивідуальний підприємець, індивідуальний підприємець, зареєстрований як НУО та неурядова організація. У зв'язку з цим виникають юридичні протиріччя з чинним законодавством України стосовно визначення таких категорій. Однак, незважаючи на цей правовий антагонізм, перераховані форми (моделі) є визначальними для класифікації вітчизняних соціальних підприємств.

Діяльність благодійних фондів в Україні регулюється Законом про благодійництво та благодійні організації [10]. Благодійні фонди не можуть отримувати доходи і розподіляти їх серед засновників, членів органу управління або працівником фонду. Вищим органом управління фонду є загальні збори організації. Але господарська діяльність благодійних фондів обмежена та спрямована на підтримку та захист прав бенефіціарів, які не прагнуть задовольняти потреби всієї спільноти.

Громадське об'єднання є організаційною формою, яка знаходиться найближче до соціального підприємства в українському контексті. За нашим законодавством це незалежна комерційна організація (добровільне об'єднання), створена одним засновником і заснована на приватній властивості членів об'єднання з метою проведення економічної діяльності для задоволення своїх потреб, зокрема суспільних, соціальних, екологічних та інших.

Типологію соціальних підприємств досліджувала і О. Кіреєва. Вона використала основні положення Концепції з соціальних питань для розробки класифікації на основі аналізу конкретних особливостей діяльності соціальних підприємств у Львівській області. У резуль-

таті було визначено п'ять основних моделей соціальних підприємств [11]: модель підтримки підприємця; модель ринку посередника; модель ринку зв'язку; модель зайнятості; модель субсидування.

Однак автор не описала ці моделі в конкретному контексті українських реалій. У Проекті Концепції соціального розвитку підприємництва у Львівській області, окрім п'яти моделей, запропонованих О. Кіреєвою, додатково введено ще дві: плата за послуги та організаційні моделі підтримки.

Такий підхід до ідентифікації моделей соціальних підприємств є найбільш прийнятним, оскільки він розроблений на основі аналізу емпіричних даних діяльності конкретних підприємств. Соціальне підприємництво ставить перед собою як соціальні, так і економічні цілі [12]. Соціальні підприємства поєднують свою комерційну діяльність і пріоритети соціальної мети.

Такий підхід не застосовний для класифікації соціальних підприємств на основі їх організаційно-правових форм. Підприємства, віднесені на його основі до однієї моделі, в окремих випадках мають мало спільного, що унеможливує дослідження особливостей та прогнозування розвитку кожної моделі.

В. Бібікова запропонувала консолідувати окремі з перерахованих вище моделей. Зокрема вона вважає, що модель підтримки підприємця, модель ринку посередника і моделі ринку зв'язку потрібно об'єднати в одну групу під назвою модель підтримки підприємця, оскільки всі вони передбачають надання посередницьких послуг іншим організаціям та забезпечення їхнього виходу на ринок. Автор виділяє п'ять основних моделей соціальних підприємств, виходячи з особливостей їхньої діяльності. Ці моделі повністю описують всю різноманітність соціальних підприємств в Україні [9].

1. Модель підтримки підприємця.

Компанії, що належать до цієї моделі, надають своїй цільовій аудиторії (потенційним підприємцям) послуги, необхідні для успішного відкриття та розвитку власного бізнесу.

Послуги, що надаються підприємствами цієї моделі, як правило, складають соціальну програму підприємства. Проте вони можуть також залучати свої ресурси для досягнення соціальних цілей.

Споживачами соціальних підприємств цієї моделі є юридичні та фізичні особи, які працюють над створенням або розвитком власного бізнесу.

Лише два з 54 досліджених соціальних підприємств займаються мікрофінансуванням і можуть бути віднесені моделі мікрофінансування. Крім того, спеціалізація у цій сфері є дуже відносною, оскільки підприємства цієї групи зазвичай займаються додатковими видами діяльності, зокрема наданням бухгалтерських послуг.

Ця модель також включає і кредитні спілки, жодна з яких не була обрана для аналізу як соціальний підприємець в Україні. Це некомерційні організації, засновані на кооперативних принципах, які прагнуть задовольнити потреби своїх членів шляхом надання взаємного кредитування і фінансових послуг за рахунок фінансових внесків членів спілки. Ці організації можуть надавати кредити і приватним підприємствам та особам, які не є членами профспілки. Кредитні спілки можуть також фінансувати інші аналогічні союзи і проводити благодійні заходи.

Кількість кредитних спілок в Україні з кожним роком збільшується. Цей факт можна розглядати як позитивну тенденцію з точки зору подолання головної проблеми соціальних підприємств в Україні — нестачі фінансових ресурсів.

Серед переваг підприємств, які входять до моделі підтримки підприємця, — здатність підвищувати добробут своїх співробітників і клієнтів, збільшуючи свою частку на ринку та прибутковість. Розвиток цієї моделі також відображає концепцію інформатизації суспільства, відповідно до якої зростає роль надання послуг.

2. Модель зайнятості (робота по інтеграції).

Компанії, що належать до цієї моделі, забезпечують можливість зайнятості та професійної підготовки для вразливих груп населення (інвалідів, сільських робітників, бездомних, колишніх в'язнів, жінок у важкій життєвій ситуації, наркоманів і алкоголіків) [9; 10].

Такі підприємства надають допомогу у працевлаштуванні, проводячи навчання для бажаючих отримати професії, що не вимагають високої кваліфікації, і для яких існує попит на ринку. Частина компаній, що відносяться до моделі зайнятості, надають роботу людям з особливими потребами. Багато з таких підприємств досягли стадії сталого розвитку та здатні підтримувати свій бізнес самостійно за рахунок продажу товарів і/або надання послуг. Прибуток розподіляється між реінвестуванням та соціальними цілями, відсоток залежить від внутрішніх правил організації.

Розвиток цієї моделі соціального підприємства є одним з найважливіших для України, оскільки сьогодні спостерігається високий рівень безробіття, спричиненого політичною та економічною кризами в поєднанні з соціальною нестабільністю. Зростання цієї моделі підприємств (як якісне, так і кількісне) дасть можливість знизити соціальну напруженість в українському суспільстві за рахунок зниження рівня нерівності.

3. Модель субсидування.

Соціальна місія і комерційна діяльність підприємств цієї категорії не пов'язані. Їхня комерційна діяльність орієнтована виключно на отримання прибутку, який використовується для фінансування соціальних програм. Крім того, підприємства цієї моделі здійснюють свою економічну діяльність та виконують соціальну програму самостійно, без будь-яких додаткових підпорядкованих структур.

Значна частка прибутку (зазвичай, не менше 50% від доходу компанії) витрачається на соціальні потреби. Невдільком підприємств такої моделі те, що комерційна діяльність і соціальна місія ізольовані одна від одної. Однак підприємства цього типу мають хороші шанси для просування в рамках української економіки, оскільки види діяльності, які вони можуть займатися не обмежені.

4. Модель плата за послуги.

Українські юридичні особи, що належать до цієї моделі, надають своїй цільовій аудиторії (діти, інваліди, безробітні, молодь тощо) послуги, які є джерелом доходу для організації і одночасно складають її соціальну програму. Найбільш поширеною правовою формою таких підприємств є підприємства, створені за ініціативою громадських організацій (об'єднань громадян) або кооперативів, які працюють у сфері послуг. Поряд з послугами, що надаються, компанія в окремих випадках виробляє деякі товари [9].

Цей тип моделі соціальних підприємств є одним з найбільш передових в Україні. Пропоновані продукти або послуги повинні бути конкурентоспроможними на ринку, щоб генерувати достатні фінансові ресурси не тільки для забезпечення виживання підприємства, але і для покриття витрат, пов'язаних з забезпеченням цільової аудиторії цими товарами безкоштовно або за зниженою ціною. Крім того, такі підприємства шукають ефективні методи надання послуг з метою залучення якомога більшої кількості бенефіціарів. Соціальні підприємства цієї групи широко використовують інновації та креативність.

В. Бібікова вважає, що соціальні підприємства, що належать до моделі плата за послуги, найкраще адаптовані до українських реалій. Вони найбільш інноваційні, творчі та гнучкі. Більше того, вони, як правило, не потребують значних ресурсів (людських, законодавчих, стартового капіталу) для заснування. Такі мають найбільші шанси, щоб успішно розвиватись і стати ядром українського соціального підприємництва.

5. Модель організаційної підтримки.

Ключовою особливістю підприємств цієї групи є те, що вони використовують дохід, отриманий від їхньої

комерційної діяльності, для підтримки своєї головної організації. Підприємства, що належать до цієї моделі, можуть бути підпорядковані неурядовим організаціям, об'єднанням, індивідуальним підприємцям або товариствам та прагнути фінансової незалежності та автономії. Вони використовують працю добровольців, а сфера їхньої діяльності може варіюватися від виробництва до надання послуг [9].

Не всі існуючі соціальні підприємства можуть бути безпосередньо віднесені до однієї з п'яти запропонованих моделей у зв'язку з характером їх діяльності. Наприклад, окремі з них займаються виробництвом і продажем та використовують свій прибуток для підтримки некомерційних проектів громадської організації, одночасно створюючи робочі місця для соціально незахищених груп населення. Такі соціальні підприємства можна віднести як до моделі зайнятості, так і до моделі організаційної підтримки.

ВИСНОВКИ

Моделі соціального підприємництва в Україні все ще знаходяться на початкових етапах їх формування і не завжди можуть оцінюватися як повноцінні соціальні підприємства. Методологічною проблемою є відсутність інструментарію емпіричного оцінювання процесів становлення та функціонування соціального підприємництва через не розробленість методології статистичного оцінювання і спостереження цих економічних процесів. Окремого дослідження потребує проблематика пов'язана з адаптацією ефективних моделей соціального підприємництва в регіонах України, що ризикують між собою за рівнем розвитку соціально-гуманітарної сфери та рівнем економічного розвитку.

Література:

1. Базиліук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / А.В. Базиліук, О.В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. — 2015. — Вип. 1. — С. 19—29.
2. Устинов Є.О. Соціально-демографічні передумови людського розвитку [Електронний ресурс] / Є.О. Устинов // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2016. — № 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_1_14
3. Сучасні Аджемоглу Д. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / Д. Аджемоглу, Д. Робінсон. — К.: Наш формат, 2016. — 472 с.
4. Барва Я. До економічного процвітання через кооперацію та "народний капіталізм" [Електронний ресурс] / Я. Барва. — Режим доступу: <http://flashontimenews.com/politika/item/13284-do-ekonomichnogo-prosvitannya-cherez-kooperatsiyu-ta-narodnij-kapitalizm.html>
5. Corruption Assessment: Ukraine, Usaid (February 10, 2006) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADK247.pdf
6. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році". — К.: НІСД, 2015. — 684 с.
7. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / [Л.В. Шинкарук, І.А. Бевз, І.В. Барановська та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів НАН України". — К., 2015. — 304 с.
8. Загайкало О. Соціальне підприємництво — неопцінена необхідність Джерело: http://gazeta.dt.ua/economics_of_regions/socialne-pidpriyemnictvo-neocinena-neobhidnist.html
9. Bibikova V. Social Enterprise in Ukraine / V. Bibikova // International Comparative Social Enterprise

Models. — ICSEM Working Papers. — 2015. — No. 12, Liege: The International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) Project. — 39 p.

10. Сотула В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки [Електронний ресурс] / О.В. Сотула // Ефективна економіка. — 2013. — № 4. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_72

11. Kirieieva O.V. Social enterprise as an instrument of public social policy [Електронний ресурс] / О.В. Kirieieva // Public Administration: Theory and Practice. — 2011. — No 2 (6). — Режим доступу: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf)

12. Borzaga, C. Social Enterprise: A new model for poverty reduction and employment generation / C. Borzaga, G. Galera, R. Nogales, et al., 2008. — Bratislava-Lieja: UNDP Bratislava Regional Center/EMES.

References:

1. Bazyliuk, A.V. and Zhulyn, O.V. (2015), "Inclusive growth as the basis of socio-economic development", *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*, vol. 1, pp. 19-29.
2. Ustynov, Ye.O. (2016), "Socio-demographic background of human development", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_1_14 (Accessed 05 July 2017).
3. Adzhemoglu, D. and Robinson, D. (2016), *Chomu natsii zanepadaiut'. Pokhodzhennia vlady, bahatstva ta bidnosti* [Why do nations collapse. The origin of power, wealth and poverty], Nash format, Kyiv, Ukraine.
4. Barva, Ya. (2016), "Economic prosperity through cooperation and "people's capitalism"", available at: <http://flashontimenews.com/politika/item/13284-do-ekonomichnogo-prosvitannya-cherez-kooperatsiyu-ta-narodnij-kapitalizm.html> (Accessed 05 July 2017).
5. Usaid (2006), "Corruption Assessment: Ukraine", available at: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADK247.pdf (Accessed 05 July 2017).
6. NISD (2015), *Analitychna dopovid' do Schorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2015 rotsi"* [Analytical report to the Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Internal and External Situation of Ukraine in 2015"], NISD, Kyiv, Ukraine.
7. Shynkaruk, L.V. Bevez, I.A. and Baranovska, I.V. (2015), *Strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyj rozvytok* [Structural Transformations in the Ukrainian Economy: Dynamics, Contradictions and Impact on Economic Development], DU "In-t ekon. ta prohnouzv. NAN Ukrainy", Kyiv, Ukraine.
8. Zahajkalo, O. (2015), "Social entrepreneurship is invaluable", available at: http://gazeta.dt.ua/economics_of_regions/socialne-pidpriyemnictvo-neocinena-neobhidnist.html (Accessed 05 July 2017).
9. Bibikova, V. (2015), "Social Enterprise in Ukraine", *International Comparative Social Enterprise Models. ICSEM Working Papers*, vol. 12.
10. Sotula, V. (2013), "Social entrepreneurship as an innovative model of economic development", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_72 (Accessed 05 July 2017).
11. Kirieieva, O.V. (2011), "Social enterprise as an instrument of public social policy", *Public Administration: Theory and Practice*, vol. 2, available at: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf) (Accessed 05 July 2017).
12. Borzaga, C. Galera, G. and Nogales, R. (2008), *Social Enterprise: A new model for poverty reduction and employment generation*, UNDP Bratislava Regional Center, Bratislava, Slovakia.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2017 р.